

GUNJEVIĆ, BORIS

**“Paradoksi lutanja po krivim
putevima”: Namigivanje Alaina
Badioua**

*Ustaški zločinci likuju nad svojim
žrtvama, Banija, godine 1942.*

GUNJEVIĆ, BORIS

“Paradoksi lutanja po krivim putevima”: Namigivanje Alaina Badioua

U ovom eseju želimo odgovoriti na jednostavno pitanje zašto Alain Badiou svoj ontološki materijalizam i politički maoizam brani teološkim argumentima. Premda ovo pitanje izgleda posve trivijalno, na njega je potrebno odgovoriti prije svega zato što puno toga implicira. Riječ je o pitanju koje možemo proširiti u nekoliko smjerova. Zašto njegovoj materijalističkoj ontologiji treba potporan teološkog diskursa i na koji se način Badiou njime služi? O kakvoj je teologiji riječ i ima li što pogrešno u njegovu čitanju Pavla i Platona? Nije li njegovo prilagođavanje kršćanske paradigme samo pokušaj da izbjegne teror i nihilizam koji proviruje iz sustava koji je postavio? Ili je posrijedi nešto sasvim drugo, povezano s negiranjem filozofske tradicije i utemeljenjem vlastite?

U namjeri da odgovorimo na ova pitanja i reflektiramo o Badiouovim teološkim konstrukcijama, argumentima i potpornjima, ponudit ćemo jednu posve marginalnu strategiju čitanja njegovih tekstova. Njegove tekstove ćemo čitati u kodovima radikalne ortodoksije, s namjerom da ponudimo konkretne odgovore i bez pretenzije i namjere da budemo objektivni, kao što to nije ni sam Badiou. Pitanja na koja želimo odgovoriti jedva da su postavljena na ovaj način. Jednako se može reći i za odgovore koji nisu bili ponuđeni.

Tri razloga

U ovom slučaju, dakako, riječ je samo o retoričkim pitanjima. Badiou, kao i radikalna ljevica kojoj on pripada, traži savezništvo kršćanske teologije iz, čini se, nekoliko razloga. Prvi razlog je posve jasan: teologiju prilagođavaju i usvajaju prema vlastitom univerzalističkom kodu kako bi što jasnije i prodornije artikulirali vlastitu lijevu poziciju. Badiouu bismo u ovom slučaju mogli pridružiti Žižeka, pa čak djelomično i Agambena, ali s određenom rezervom. O Žižeku će ovdje biti riječi samo posredno, onoliko koliko se njegova pozicija dodiruje s Badiouovom u njihovu zajedničkom pokušaju usvajanja i modificiranja teološkog diskursa.

Drugi razlog jednako je važan, a odnosi se na specifično lociranje u određenu, premda vlastito konstruiranu tradiciju mišljenja i djelovanja koja povezuje ontologiju i praksu. Ljevica “tradicionalno” prezire svaki oblik tradicije kao ideološke poluge u službi kapitala, tržišta i drža-

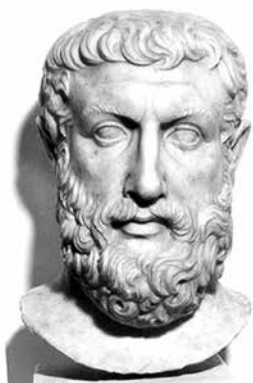
01 Alain Badiou *Being and Event*.
Translated by Oliver Feltham.
New York: Continuum, 2005.
Alain Badiou, *Logiques des Mon-
des: L'Être et l'événement*, 2 Paris:
Seuil, 2006.

ve. Nasrtanjem na tradiciju sa željom da se poništi i razmrvi, takozvana radikalna ljevica aporetično uspostavlja vlastitu. Navedena tradicija u konačnici nije ništa bolja od one koju je ljevica dovela u pitanje, jer ima za cilj legitimiranje novoizborene pozicije moći kao i njeno nasilno zadržavanje pod svaku cijenu.

Treći, ne manje važan razlog, jest onaj koji će ljevici omogućiti potragu za manje reduktivnom ontologijom od one koju nudi klasični marksizam i lenjinizam. Ovo nije posve beznačajno budući da je Agamben ustvrdio kako je kod Badioua manje riječ o filozofiji, a više o lenjinizmu. Već sama ta tvrdnja govori da je riječ o redukciji koja mora biti nadopunjena i redefinirana ukoliko ne želi završiti u teroru. Stoga nije čudno da su Badioua, zajedno sa Žižekom, nedavno prozvali filozofom terora.

Naša je namjera da destiliramo odgovore na navedena pitanja i protumačimo moguće implikacije koje iz njih proistječu. U tom pokušaju slijedit ćemo Badiouovu misao u putanju, koju je eksplicitno predstavio ne samo u knjizi o apostolu Pavlu nego, prije svega, u *Bitku i događaju* i *Logikama svjetova*, koje ćemo čitati kao jedan tekst.⁰¹ Navedeni tekst moguće je čitati na nekoliko načina s obzirom da se radi o Badiouovu životnom djelu koje je, prema našem mišljenju, važnije od *Teorije subjekta*. *Bitak i događaj* počinje jednostavnom tvrdnjom kako je Heidegger posljednji sveopće prepoznati i prihvaćeni filozof. Jasno je da Badiouov tekst već i samim nazivom aludira na Heideggerov *Bitak i vrijeme*. Badiouov filozofski projekt iznimno je ambiciozan unatoč njegovu deklariranom maoizmu. Navedeni maoizam u ovom je slučaju moguće iščitati kao intelektualnu pozu. Riječ je o oporbenjačkom diskursu potpuno odbačenom od svih, uključujući i takozvanu Kinesku komunističku partiju.

Badiou sebe vidi ne samo kao Heideggerova kritičara nego i filozofa koji će, poput Heideggera, biti univerzalno prepoznat kao veliki filozof. To nije teško pokazati, ali mi se ovdje nećemo baviti time. Dovoljno je ukazati na njegov tekst *Avantura Francuske filozofije* pa da uočimo kako Badiou vidi svoje filozofske prethodnike te kako sebe jasno postavlja kao njihova nastavljača. Samo posredno, u uvodu ovog izlaganja, pokazat ćemo kako Badiou dovodi u pitanje one autore koji svoje filozofske pozicije artikuliraju u matrici Heideggerova ontološkog razlikovanja. Riječ je o autorima koji problematiziraju pitanje razlike. To su prije svega Derrida i Deleuze.

Platon

119

O razlici

Derrida je u svojem dekonstrukcijskom diskursu pretpostavio apriorizam radikalne heterogenosti, nehijerarhiziranosti i proizvoljnosti koji sadrži svaki objekt koji smo nakanili spoznati. Dakle, nije riječ o tome da se problematizira Bitak ili biće ili njihove ontološke odnose, nego sam proces razlikovanja kao takav i ono što iz njega proistječe. U Deleuzeovu slučaju svaki je objekt konstituiran jednom takvom radikalnom heterogenošću. Na djelu je tako konstantno vremensko posredovanje ontološke razlike koje se može prisposodbiti s prolamanjem. Navedeno je prolamanje, takozvani *sache*, cjeovit i proizvoljan prekid sa skladom Bitka. Taj sklad kod Deleuzea nije ništa drugo nego podudarnost koja postoji kroz serije i nizove heterogenih ponavljajućih lomova i prekida.

Kritizirajući Heideggera i odmičući se od njega, Deleuze i Derrida navedenu transcendentalnu razliku shvaćaju kao odbijanje bilo kojeg oblika potrage i nostalgije za smislom Bitka. Ni za jednog od dvojice autora heterogenost razlike nije ništa drugo nego opis ruševina koje su preostale nakon što je arhitektura filozofije srušena i pomalo podsjeća na Lyotardov poziv da se bavimo ruševinama, mikrologijama. Derrida i Deleuze negiraju bilo kakvu smislenu potragu za Bitkom, pa je stoga jasno zašto se ne mogu othrvati nihilističkim posljedicama njihova shvaćanja univočnosti i ekvivočnosti bića.

Iz toga slijedi da Derridina apsolutna odsutnost nije ništa drugo nego praznina koja ne može ništa smisljeno reći o biću. To je ujedno i razlog zašto Derrida pribjegava eskapizmu u negativnu teologiju i zagovara apsolutnost etičke zapovijedi. Konzekventno tomu, jedino što mu preostaje jest podržavanje vječno odgađajuće otvorenosti znakova, koja nije ništa drugo nego odgađanje smisla, prisutnosti i istine. Jednako tako, Badiou je u svojoj knjizi o Deleuzeu pokazao kako Deleuzeova stoički protumačena imanencija i univočnost bića vodi u solipsističko-vitalističko propadanje materije, pamćenja i smisla unutar koncepta spinozijanskog virtualnog prostora.

Badiou smatra da je u ontološkom smislu Deleuzeu predsokratovski kozmolog. On nudi neoplatonsko Jedno kao apsolutnu prazninu i virtualnost koja, kao takva, u sebe umotava sve konačne režime predodžbi. Za Badioua Deleuze ostaje u tajnom savezništvu s neopla-

GUNJEVIĆ, BORIS

"Paradoksi lutanja po krivim putevima": Naimigivanje Alaina Badioua

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2013.

tonskim Jednim i prema njemu Deleuze nikad ne uspijeva do kraja artikulirati teoriju o mnogostrukostima o kojoj je pisao s Guattarijem. Premda, potrebno je reći, ovakvo Badiouovo mišljenje nije bilo bez ozbiljnih napada i kritika. Badiou je nepokolebljivo maoistički ostao pri svojoj kritici Deleuzea, smatrajući cijelu filozofiju nakon Heideggera nekom vrstom postmetafizičkog cirkusa.

Konstrukcija materijalističke tradicije

Milbank smatra kako je Badiou zapravo prvi kontinentalni filozof koji je ukazao na pretencioznost navedenog postmetafizičkog nihilističkog cirkusa. U ovom slučaju Badiouu možemo pridodati važne Žižekove tekstove i zaključke s kojima se, bar u ovom dijelu, Milbank slaže. Milbank jasno pokazuje kako kod Derride i Deleuzea nema ničeg postmetafizičkog, jer su na djelu reciklirane antičke metafizike u kojima proizvoljnost i iluzornost samo prikrivaju i odgađaju nihilizam. Nihilizam se u ovom slučaju odnosi na odbacivanje i negiranje centra temelja, to jest na sveopće rastemeljenje stvarnosti koje Deleuze opisuje pojmom kaosmosa iz kojeg sve nastaje i u koji se sve vječno vraća.

Zato Milbank smatra kako je važno uočiti odlučujuće momente u kojima se Badiou kritički ograđuje od Deleuzea i u kojima zajedno sa Žižekom nudi vlastitu, manje reduktivnu materijalističku ontologiju od one "postmodernističke", a koja istovremeno nedostaje suvremenoj ljevici kojoj pripadaju Badiou i Žižek. Na ovom mjestu možemo ustvrditi kako je kritički mišljena, manje reduktivna Badiouova ontologija najbliže istini teološkog, zapravo kršćanskog diskursa koji jedini može ponuditi istinsku materijalističku ontologiju koja neće biti prikriveno idealistička niti nihilistička. Upravo tu leži odgovor koji ćemo eksplicirati. Zašto je Badiou tako blizak kršćanskom diskursu koji, premda proizvoljno, vrlo domišljato tumači sebi u korist?

Slijedeći atipični Blondelov zaključak, Milbank će ustvrditi kako "ontološka pitanja mogu biti ozbiljno odgovorena u praksama koje nude tradicije" kao što su kršćanstvo.⁰² Razlog tomu leži u pretpostavci kako kršćanstvo može preuzeti sve tradicionalne naputke i zadaće filozofije u formi metafizike, premda sama filozofija ne može ograditi područje kršćanske ontologije koja stvari

može objasniti otkrivajući stvarnost kao posredujuće djelovanje. Drugim riječima, nije moguće izostaviti ontologiju kako bismo se koncentrirali na praksu, nego upravo suprotno: potrebno je misliti ontologiju kao onu koja daje odgovore na pitanje prakse. Milbank je točno uočio kako je dijalektički materijalizam na posve pogrešan način želio razdvojiti ontologiju od socijalne prakse. Badiou je ovdje pokušao napraviti iskorak i odmaknuti se od pogrešaka dijalektičkog materijalizma.

Badiou svoju posthajdegerijansku misao želi artikulirati plauzibilnijom, kompleksnijom i manje reduktivnom materijalističkom ontologijom od one koju su nudili Marx, Engels ili pak Sartre. Pokazat ćemo kako je Badiou u toj namjeri samo djelomično uspio, dajući mu u ovom slučaju posve malu prednost pred Žižekom. Njihov pokušaj vrijedan je razmatranja iz dvaju razloga.

Prvi se sastoji od pokušaja da se predstavi nereduktivna materijalistička ontologija i njeni socijalni aspekti, koji su od izrazite važnosti za univerzalnost marksističko-socijalističkog projekta na kojem inzistiraju oba autora, premda u djelomično različitim verzijama. Drugi se razlog sastoji od pokušaja da se njihova ontologija podupre i nadopuni određenim kompromisnim teološkim rješenjima unutar kojih autori posuđuju svoje uvide. Badiouova je namjera, kako ćemo to i pokazati, da iz goleme pavlovske i platonističke tradicije razvije i predstavi dovoljno obogaćenu verziju beskonačnih materijalnih procesa. Dakako, ovdje je riječ o pleonazmu, jer Badiou zapravo napada tradiciju i, gradeći vlastitu, inzistira na njenom urušavanju.

To je razvidno iz *Bitka i događaja* i *Logike svjetova*. Svako poglavlje navedenog teksta počinje doslovno kao meditacija o nekom filozofu. U tim meditacijama o Platonu, Aristotelu, Spinozi, Pascalu, Leibnizu, Hegelu, Kierkegardu, Hölderlinu, Rousseau, Mallarmeu i Lacanu, Badiou nudi originalni materijalistički kôd čitanja navedenih mislilaca. Samim tim što je klasicima filozofije pripojio moderne pjesnike i teorijskog psihoanalitičara i antifilozofa, vidimo njegov pokušaj originalne konstrukcije materijalističke tradicije mišljenja u koju se locira i iz koje misli materijalne procese.

Pokušaj da se predstavi dovoljno obogaćenu verziju beskonačnih materijalnih procesa u prošlosti su prije Badioua i Žižeka na različite načine djelomično činili stoici Spinoza i Nietzsche. Zato je povijest materijalizma uglavnom povijest redukcionizma, s iznimkama

02 usp. John Milbank, *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*. Oxford: Blackwell, 2006, 218

Martin Heidegger

- 03 John Milbank, „Sophiology and Theurgy: the New Theological Horizon.” in *Radical Orthodoxy and Eastern Orthodoxy*, ed. Adrian Pabst, Basingstoke: Ashgate, (2009), 58.
- 04 Proces interpelacije subjekta Badiou je opisao u svojoj knjizi o apostolu Pavlu. Taj proces interpelacije subjekta Badiou prikazuje u osam teorema. „Ono što utemeljuje subjekt ne može biti ono što mu po pravu pripada.” (Badiou, 2006:107). a) Teorem 1: „Jedan postoji samo za sve i on ne prolazi iz zakona, već iz događaja.” (Badiou, 2006:112). b) Teorem 2: „Jedino događaj, kao nezakonska kontingencija, dovodi do pojave mnogostrukosti koja je u višku nad sobom samom i stoga omogućuje preokretanje konačnosti.” (Badiou, 2006:112). c) Teorem 3: „Zakon je ono što konstruira subjekt kao nemoć mišljenja.” (Badiou, 2006:116). d) Teorem 4: „Ne postoji slovo spasa, ili literarni oblik procedure istine.” (Badiou, 2006:116). e) Teorem 5: „Univerzalnu poruku istine čijeg je procesa nositelj subjekt pretvara u neliterarni zakon.” (Badiou, 2006:121). f) Teorem 6: „Ono što daje moć nekoj istini i određuje subjektivnu vjernost jest upućenost svima od događaja ustanovljenog odnosa prema sebi, a ne sam taj odnos.” (Badiou, 2006:124). g) Teorem 7: „Subjektivni proces neke istine isto je što i ljubav prema toj istini. A militantno realno te ljubavi jest univerzalna poruka onog što je konstituira. Materijalnost univerzalizma je militantna dimenzija svake istine.” (Badiou, 2006:127). h) Teorem 8: „Što se tiče imperativa njegove vlastite kontinuitacije, subjekt se u njoj održava zbog činjenice da je zbiljnost istine koja ga konstituira univerzalna i da ga se stoga na učinkovit način tiče. Singularnost postoji samo ako postoji univerzalnost. U protivnom postoji, izvan istine, samo partikularnost.” (Badiou, 2006:134). Alain Badiou, *Pavao – utemeljitelj univerzalizma*, Nakladnička kuća Ljevak, Zagreb, 2006, 107.

stoika Spinoze i Nietzschea. Materijalistička ontologija koja bi legitimirala radikalno lijevu političku opciju trebala bi naći modus lociranja onog idealnog u materiji, ali bez idealiziranja materije ili konačnog odbacivanja idealnosti. Čini se da je takvoj ontologiji potrebna pomoć ne samo teologije nego i one vrste filozofije kao što je kasni neoplatonizam, zato što se te filozofije vrlo originalno referiraju na beskonačnost, problematizirajući na originalan način odnos jednog i mnoštvenosti, konačnog i beskonačnog te virtualnog i stvarnog u kontekstu participacije, posredovanja i analogije.

Nedovršeni ontološki modeli

Kako bi artikuliranje jedne takve ontologije i prakse bilo moguće, Badiou će se okrenuti apostolu Pavlu i Platonu, to jest tradicijama mišljenja koje klasični materijalizam dovodi u pitanje. Teološki diskurs i usvajanje tradicije Badiouu će omogućiti novu interpretaciju materijalističke ontologije koja stoji u suprotnosti sa svim vrstama idealizma budući da se idealizam najbolje snalazi u imanentnosti koja je poganska unutar jednog grčkog i gnostičkog horizonta. Unutar takvog imanentnog kozmosa u kojem nema platonskih formi, anđela i junaka odigrava se sukob aktivnog *logosa* i kaotične materije, pa je stoga ovakva poganska imanentnost prikladno ostvarena u njemačkom idealizmu, s malim izuzetkom koji se odnosi na Schelinga. Žižek je točno uočio kako Scheling djelomično izmiče poganskoj i gnostičkoj imanentnosti njemačkog idealizma. Ili, kako to Milbank jednostavno kaže: “Schelingova malo pozitivnija verzija iste dijalektičke medijacije nije ništa drugo nego samo malo poboljšanje.”⁰³

Ovdje je potrebno naglasiti kako Žižek i Badiou na originalan način pribjegavaju konstruktivnim teološkim rješenjima. Navedena rješenja, kao što se može pretpostaviti, daleko su od bilo kakve teološke pravovjernosti koja ni jednog ni drugog autora previše ne zanima. Obojica jednoglasno preferiraju jednu religiju naspram drugih, a to je kršćanstvo, zato što jedino kršćanstvo na integralan način može uspostaviti univerzalizam. Obojica smatraju kako je kršćanstvo događaj koji izaziva univerzalno priznavanje suprotstavljajući se Derridinom pluralizmu religija i mučenjima njegove sterilne negativne teologije.

Kršćanstvo je, smatra Badiou, prvo istinsko prosvjetiteljstvo, prva pojava apsolutno univerzalnog prava koje počiva na općenitoj tvrdnji kako “svi” (Židovi, Grci, muškarci, žene, robovi i slobodni) mogu prepoznati Boga u uskrslom Kristu, inzistirajući da taj potencijal univerzalne prepoznatljivosti implicira istinu koja je univerzalna. Sam Krist istovremeno je specifičan i najopćenitiji, što je već razvidno kod Hegela. Zato je kršćanstvo religija univerzalizma, prvotno protumačena kao stvar logike, a ne neke određene perspektive, vjere ili stajališta.

Kršćanstvo je, smatra Badiou, vrlo jasno izrodilo logiku univerzalnosti i uspostavilo logiku kao događaj. Milbank smatra kako antičkoj filozofiji to nije pošlo za rukom unatoč tome što filozofija raspoređuje stvari unutar dane sveukupnosti kozmosa. Ovdje su svakako izuzetak jedino Sokrat i Platon, zato što univerzalizam nije pitanje filozofskog izuma koji se odnosi na univerzalnu istinu, nego dar milosti koja nas interpelira u subjekte kao posljedicu preferirajućega modusa obilja i prisutnosti.⁰⁴ Iz te činjenice Milbank zaključuje kako radikalno lijevi univerzalizam ne može postojati bez kršćanstva koje čovjeka vidi kao integralnu erotsko-lingvističku životinju koja se smije. Takva “kršćanska animalnost” inherentna je univerzalnoj zajednici jednakih, koji pomoću karizme bivaju locirani u poredak služenja i uzdizanja prema onostranom.

Čini se da Žižekova i Badiouova verzija kršćanstva unatoč originalnim pokušajima nude nedovršene ontološke modele. Problem leži u tome što bez dovoljno čvrste ontologije nije moguće konstituirati politički subjekt koji bi bio nositelj univerzalističke ideje na kojoj obojica inzistiraju. Njihovo poluhegelijansko kršćanstvo jest ateističko i jedino što Žižek i Badiou mogu ponuditi jest ontologija revolucije, što je originalan način da se povežu ontologija i praksa. Ontologija revolucije koja uvijek kulminira u teroru posljedica je Badiouova odbijanja participacije, posredovanja i onostranosti, svega onog što je inherentno Platonovoj misli koju će francuski autor pokušati interpretirati u materijalističkom kodu. Stoga nije čudno kako Badiouova materijalistička ontologija ne može ponuditi alternativnu društvenost iz koje ne bi provirivalo nasilje. Drugim riječima, njegova ontologija ne može ponuditi utemeljenje za neko smisljeno etičko djelovanje.

Materijalizam bez nade

Kad religije ne bi bile istinite, smatra Badiou pozivajući se na Lacana, kršćanstvo bi bila religija koja bi u tom slučaju bila najbliža istini. Za Badioua to znači da kršćanstvo ne nudi neku novu socijalnu praksu niti omogućuje socijalnu ontologiju, nego nudi istinu koja je posljedica vjernosti događaju. Iz toga slijedi kako je Badiou u pravu kad etiku tumači kao ideologiju koja opravdava zlo u svijetu. Na djelu je konzekventni zaključak koji proistječe iz Badiouova sustava mišljenja. Taj zaključak treba dovesti u pitanje, a to po svemu sudeći neće biti teško.

Zato što je Badiouovo kršćanstvo u najvećem dijelu gnostičko, dok je njegova negativna dijalektika zarobljena zakonom koja na jedan idealistički način sužava *logos*. Potrebno je misliti teološku ontologiju koja nudi izlaz iz dijalektike. Riječ je o paradoksalnoj ontologiji posredovanja, o radikalno ortodoksnoj ontologiji koja nas vodi iz začaranog labirinta tragičnog, gnostičkog i mističnog nihilizma.

Navedena ontološka strategija sastoji od istovremenog prizivanja duha antike, slavenskog istoka, latinskog zapada, keltsko-saksonskog sjevera i antiidealističke Njemačke. Riječ je o pozivanju na klasičnu kršćansku metafizičku tradiciju. No, prije toga se treba osloboditi mnogobrojnih pogrešno nataloženih povijesnih antiteoloških naslaga koje su pune ostrašćenih predrasuda, što je razvidno iz suvremene ateističke rasprave i napada na kršćanstvo koje Eagleton vidi kao površne, fanatične i pretjerano fundamentalističke. Ovdje možemo slijediti Milbankove zaključke. On smatra kako kršćanska tradicija i radikalna ljevica trebaju pomoć jedno drugoga. U tom kritičkom predstavljanju Milbank više preferira Badiouova Pavla kao militanta istine nego Žižekova Krista kao nestajućeg posrednika, unatoč činjenici na koju je Žižek s pravom ukazao. Naime, prema Žižekovu mišljenju, Milbank je posve krivo razumio ulogu nestajućeg posrednika u njegovu diskursu.⁰⁵ Upravo je ovo ključno mjesto njihove rasprave u *Čudovišnom Kristu* koje je donijelo razdor.

U ime paradoksa kao temeljne teološke kategorije, Milbank odbija svaki oblik Hegelove dijalektike. Milbankova teološka teza glasi da bez realističkog vjerovanja u Božju onostranost nije moguće utemeljiti ontološku nadu koja bi mogla transformirati čovjekovu bu-

dućnost. Konzekventno tomu, bez adekvatne ontologije nije moguće misliti niti opisati politički subjekt koji bi tu promjenu praktički uspio sprovesti. Politički subjekt nije moguće utemeljiti u apsolutnoj imanenciji, kako to primjerice tvrdi Negri.⁰⁶

Ukoliko želimo ukinuti pripovijest o realističnom vjerovanju u Božju onostranost, to znači da bismo istovremeno morali dokinuti romantični karakter pravovjerja u kojem pojedinci istinski prolaze od križa prema uskrsnuću, od tuge prema radosti i od tragedije prema otkupljenju. Na taj bismo način ukinuli značenje ljudske povijesti, koja je povlašteno mjesto teološkog diskursa. Žižek ovdje naviješta kraj povijesti u hegelovskom smislu, tvrdeći kako pakao ljudske povijesti ne može biti transformiran. Zato možemo ustvrditi kako jedino što nam preostaje u takvoj situaciji jest mogućnost da taj pakao vidimo iz druge perspektive. Kakvu god perspektivu zauzeli, ona nam neće pomoći da dokinemo pakao u kojem se nalazimo – jedino što ćemo moći jest da taj pakao na izokrenuti način potvrdimo zajedno s našom perspektivom. Čini se da materijalizam nudi neki oblik religijskog opijuma za mase, ali ne i stvarnu ontološku nadu za transformaciju čovječanstva.

Milbank, Žižek i Badiou

Unatoč tome što se Žižek naziva “kršćanskim ateistom” i “materijalističkim teologom”, njih su dvojica u ovom slučaju na istoj strani. Milbank je uvjeren da je Žižek puno bliži istini pravovjerja od svih postmetafizičkih teologa zajedno koji vjeruju u neko udaljeno apstraktno “levinasovsko” božanstvo. To navodno božanstvo kao udaljeni drugi čiji nam se glas obraća u vokativu za obojicu je autora intelektualni blef. Riječ je o tome da se proslavi neobična forma relativizirajućeg misticizma, hipostazira nesigurnost i zagovara besmisleni dijalog sa sekularnim autorima koji ne vodi nikamo. Obojica su, premda na različite načine, podjednako kritična prema Levinasu i takozvanim postmetafizičkim teolozima kao što je, primjerice, John Caputo.

Milbank je jednako tako u negativnom slaganju sa Žižekom kada je riječ o Hegelu i o odbacivanju lijevog hegelijanizma budući da je nemoguće zanemariti razvidne i slojevite elemente Hegelove teološke misli. Za Milbanka u tom slučaju težište leži u pravilnom i argu-

05 John Milbank, *The Monstrosity of Christ*, co-authored with Slavoj Žižek. Boston, MA: MIT Press, 2008, 246

06 usp. Antonio Negri, *Negri on Negri*. Translated by M.B. DeBevoise. New York & London: Routledge, 2004, 231-239

John Milbank

mentiranom razumijevanju dijalektike koja prema njemu omogućuje nastajanje nihilističke verzije kršćanskog univerzalizma. Premda Žižek donosi važno teološko svjedočanstvo koje inzistira na istovremenom prihvaćanju subjektivnosti i univerzalizma, posljedica njegova inzistiranja na marksističko-lakanovskoj varijanti dijalektike vodi ga u mistični nihilizam koji je, tvrdi Milbank, potrebno odbaciti. Žižek zagovara demitologizirano "raz(o)čarano" kršćanstvo u kojem nema onostranosti i nudi heterodoksnu verziju kršćanstva. Takva verzija kršćanstva, koja je za Žižeka jedino moguća u jednom ateističkom ključu, kulminirat će u Hegelovoj dijalektici koju, kao što smo rekli, Milbank odbacuje.

U tom slučaju Milbank točno primjećuje da kad netko želi razdvojiti svjetovnu nadu progresa od nade za nebo, to obično rezultira egzaltacijom žrtvovanja. Takvo je žrtvovanje surovo, moralističko i zahtijeva od nas puno više nego bilo koji oblik religije. Pojedinci moraju biti žrtvovani kako bi drugi ljudi mogli prosperirati. Potrebno je žrtvovati druge za neki treći cilj, a to znači da je moguće žrtvovati i samo žrtvovanje koje kao negacija negacije u Hegelovu smislu neće biti stvarna žrtva. To znači da je život reducirana golost koja nema nikakvu vrijednost. Ovakav ateizam uhvaćen je u duplu pobožnost nihilizma i tome je potrebno suprotstaviti sveopću stvarnost uskrснуća. Čak i kad se osoba žrtvuje za druge, njoj nada ne može biti uskraćena. Posljedice njezina žrtvovanja kao i posljedice socijalnog rezultata u vremenu omogućuju joj povratak u vječnost. Na taj se način održava vrijednost osobe bez da se podržava individualizam koji je indiferentan spram vrijednosti zajednice i socijalnih odnosa općenito.

Na ovom mjestu potrebno je u raspravu uvesti Badioua. Premda je militantni ateist, Badiou je više od Žižeka oslobođen mističnog, zapravo dijalektičkog nihilizma. Unatoč tomu, ni on u potpunosti ne izmiče zatamnjenjima neoplatonizma koja je odlično uočio kod Heideggera, Deleuzea i Derride. Jasno je da se Badiouovo "ništavilo" razlikuje od Plotinova. Njegovo prikriveno ništavilo uvelike podsjeća na Damascijevo, koje stoji nasuprot teurgijskim Proklovim zaključcima važnima za teološko razumijevanje Platona, kako je to razvidno kod Pseudo-Dionizija.

To je ono što Badioua postavlja u ekstremni imanentizam unutar debate koja se vodila u zadnjem razdoblju atenske akademije prije njenog zatvaranja. Badiou

mora pribjegavati pojmu materijalističke (sekularno imanentne) milosti kako bi se izvukao iz nihilizma, jer ukoliko se ne "utječe" milosti, cijeli je njegov misaoni projekt osuđen na proizvoljnost i na puki slučaj praznine koji Pickstock opisuje kao Malarmeovo bacanje kocke koje nikad neće riješiti slučaj. Zato je za Badioua važan apostol Pavao.

Pavlova istina

Pavao utjelovljuje militantnu figuru. On je u isto vrijeme pjesnik, mislilac događaja, zato što, kako smatra Badiou, centrira svoju misao oko "izmišljenog" elementa uskrснуća. On je suvremenik jedne monumentalne figure razaranja. Svi su autori – od Hegela, Nietzschea, Benjamina, Heideggera, pa sve do Lyotarda i Deleuzea – tumačeći Pavla zauzimali ekstremne dispozicije kako bi pomoću njegovih tekstova podupirali vlastite argumente. To nije čudno budući da je Pavao u potrazi za zakonom koji može strukturirati subjekt, subjekt koji je urođen u događaj i koji svoj jedini dokaz nalazi upravo u tome da ga subjekt objavljuje. Prema Badiouu, Pavao utemeljuje mogućnost jednog univerzalnog naučavanja unutar same povijesti. Pavao ne gradi sustav, ne piše knjigu ni traktat, njegov je govor govor loma koji silovito oslobađa esencijalne jezgre mišljenja. Pavao je, tvrdi Badiou, mislilac događaja. Događaj se dogodio, a istina se sastoji u njegovu objavljivanju te u vjernosti tom objavljivanju, koja je krucijalna.

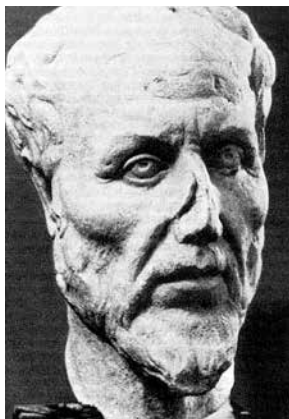
To znači da je istina događajna i da pripada redu što se zbiva. Istina je singularna te kao takva stoji u dijagonalnom odnosu na sve komunitarne podskupove i koliko god bila vijugava njena artikulacija, istina o kojoj govori Pavao jest istovremeno singularno univerzalna i subjektivna. To da je istina singularno univerzalna Pavao artikulira pomoću tri modusa subjektivacije. Riječ je o vjeri, nadi i milosrđu, koje Badiou prevodi kao vjernost, ustrajnost i ljubav. Javnim ispovijedanjem vjere subjekt se postavlja u perspektivu spasa. Vjera propisuje novu mogućnost koja je realno u Kristu, i takva vjera još je uvijek na snazi za sve. Vjera je objavljena misao o mogućoj moći mišljenja, no ona još uvijek nije ta sama moć. Pozivajući se direktno na Pavla iz poslanice Galaćanima, Badiou će ponoviti kako "vjera očituje svoju snagu u ljubavi". Vjera razotkriva događajnu vjernost, dok je istovremeno univerzalna moć subjektivacije.

GUNJEVIĆ, BORIS

"Paradoksi lutanja po krivim putevima": Naimigivanje Alaina Badioua

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2013.

Plotin

Za Badioua je nada istovremeno načelo ustrajnosti prožeto resentmentom spram drugih kao i subjektivna dimenzija predstavljanja prokušnosti, to jest kušnje. Nada je ustrajnost ljubavi u kušnji i subjektivnost jedne pobjedničke vjernosti. Nada je vjernost vjernosti, a ne predodžba o njenom budućem rezultatu. Nada naznačuje realno vjernosti u kušnji, koje predstavlja njeno prakticiranje sada i ovdje. Ona je pouzdanje u vjernost militanta, potvrđujući kako je svaka pobjeda pobjeda svih. Nadalje, ona je subjektivni modalitet pobjede univerzalnog. Isto tako, nada kao subjektivnost spasa, jedinstvo spasa i moći kao univerzalnosti u svakoj kušnji u svakoj pobjedi. Nada je figura prisutnog subjekta na kojeg povratno djeluje univerzalnost na kojoj on radi.

Ljubav je za Badioua ono za što je vjera sposobna. Ona je vjernost događaju Kristu. Ljubav je ono što od mišljenja čini moć i zato je jedna takva ljubav sila spase-nja u kojoj je implicirana univerzalnost poruke. U tom slučaju, milost je naznaka jedne mogućnosti – upravo ona paradoksalno utemeljuje pavlovski univerzalizam. Navedeni paradoks mora biti izrečen bez uljepšavanja, sirovo donoseći svjetlo radikalne novosti univerzalizma. Pavlov univerzalizam odgovara njegovoj unutarnjoj geografiji, koja je oblikovana mnogim putovanjima po Rimskom Carstvu. Maksimalna univerzalnosti ukorijenjena je u događaju koji Pavao naviješta. Krist-događaj je uskrsnuće i znak jednog za sve, ustvrdit će Badiou i nastaviti: “Ono što utemeljuje subjekt ne može biti ono što mu po pravu pripada.”⁰⁷ Suprotno od toga je grijeh, koji on tumači nalik na život želje kao autonomije, kao automatizma.

Nadalje, Pavlova teza se ne sastoji od tvrdnje kako je filozofija fantazam, nego da ne postoji prihvatljivo mjesto na koje bi ona mogla pretendirati. Zato Badiou Pavla smatra antifilozofom, kojem pridružuje i Pascala, Nietzschea i Lacana. Njima bismo još mogli pridružiti, primjerice, jednog Tertulijana, kao i Luthera. Zaključak je ovaj: Pavlove intervencije nam omogućuju da shvatimo vezu između događajne milosti i univerzalnosti Istinog. To Badiouovo pribjegavanje i utjecanje milosti u pavlovskoj varijanti Milbank opisuje na sljedeći način:

“Istina nastaje iz događaja; ona ne zrcali nikakvu prethodnu stvarnost budući da su, kako Badiou ispravno kaže, najfundamentalnije istine umjetnosti, etike, političke prakse, pa čak i znanosti i matematike (koje

se prikazuju samo u novim praksama i tehnološkim postupcima) nove kreativne manifestacije: ‘korespondirajuće’ istine, u smislu zrcaljenja istina, samo su sekundarne i čine ponovo umotana ponavljanja tih primarnijih istina. Dakle, ako je subjektivno pojavljujuća istina izuzetna, uzeta kao ‘istinita’, prema njoj se mora odnositi kao prema ‘daru’ koji je nesmiljeno obuzeo pojedinca. Iz tog razloga Badiou potvrđuje opis istine kod svetog Pavla kao uspostavljene u ‘slabosti’ čisto subjektivnog osvjedočenja kroz potvrđivanje. Ova značajka upravo je ta koja istinu paradoksalno čini univerzalnom.”⁰⁸

Ovo je, čini se, dostatan razlog koji će još jednom potvrditi kako je materijalizmu, ukoliko se želi spasiti od idealizma, potrebno potražiti pomoć teologije. Badiou to i radi tako što čini još jedan korak unazad, a to je korak prema Platonu, to jest platonizmu, što nije bezazlen potez. Badiou se priklanja teološkim argumentima na primjeru čitanja apostola Pavla, jer Pavao je prvi interpret kršćanstva i zapravo prvi teolog *par excellence*. Ukoliko toj teologiji dodamo Platona, možemo ustvrditi kako je Badiou na pola puta do kršćanstva. No, ovdje ne bismo trebali brzati.

Badiouova ontologija

Badiou je svoj filozofski projekt okarakterizirao kao platonizam mnoštva, ističući važnost i plauzibilnost najkasnijih Platonovih dijaloga. Platonizam mnoštva bismo, pored ostalog, mogli opisati kao nekritičko odbacivanje participacije i uloge ideja kod kasnog Platona. Stoga nije ni čudno da je Badiou kod Platona pronašao uvide za materijalističku ontologiju univočnosti bića. Badiouov povratak Platonu počinje s čitanjem Platonova teško prohodnog i hermetičnog djela *Parmenid*, koje on uzima kao hermeneutički ključ za razumijevanje cijele Platonove filozofije. Badiou, dakako, namjerno uzima *Parmenida*, jer to je tekst u kojem Platon radikalno dovodi u pitanje vlastito učenje o idejama i participaciji. Badiou Platonovu samokritiku tumači u posve imanentističkim kategorijama.

Taj poduhvat povratka ponovnom iščitavanju Platona Badiou naziva platonskom gestom, koja se sastoji od pokušaja da se u vektor ontologije okupi ne samo

- 07 Alain Badiou, *Pavao – utemeljitelj univerzalizma*, Nakladnička kuća Ljevak, Zagreb, 2006, 107
08 John Milbank, *Materialism and Transcendence*.” in *Theology and the Political: the New Debate*, eds. Creston Davis, John Milbank and Slavoj Žižek, Durham NC: Duke UP (2005), pp. 408

VJEŠALA NA TERAZIJAMA

GUNJEVIĆ, BORIS

*“Paradoksi lutanja po krivim
putevima”:* Naimigivanje Alaina
Badioua

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2013.

oblike *matema* nego i opis dokončanja razdoblja pjesnika te mišljenja ljubavi u odnosu na istinu kao i različitih opisivanja putanja politike. Badiou smatra kako je platoniska gesta dodatno karakterizirana uključivanjem *logosa* u matematički problem iracionalnih brojeva, priznanjem ljubavi pri uzdizanju prema Lijepome kao i promišljanjem o nedostacima demokratske države iz koje moraju biti odstranjeni pjesnici za koje Platon misli da su podmukli saveznici sofističke filozofije.

Nadalje, Badiou drži da su Platonovi protivnici jednako moderni kao i zastupnici suvremene sofistike koja počinje s Wittgensteinom. Ta se nova sofistika ogleda u stalnoj nestabilnosti jezičnih igara, u sumnji spram mjerodavnosti istine koja je razvidna ne samo u retoričkim učincima umjetnosti nego i u pragmatičnosti politike. Unatoč platonskoj gesti, Badiouova ontologija mnogostrukog u različitim varijacijama nikad u potpunosti ne uzmiče ustoličenju nihilizma kroz prizmu *agona*.

Badiou zapravo želi predložiti ekstremno protusofističko uobličjenje *matema*, *poema*, ljubavi i politike, koje naziva generičkom procedurom i smatra ontološkim podupirateljima istine. Primjere generičkih procedura kod Badioua možemo pojasniti na način kako to čini i sam autor. *Matem* se u ovom slučaju može prisposobiti s kantorovskom matematikom, *poem* s kubističkim slikarstvom, ljubav s kultom romantične ekstaze, a politika s Francuskom revolucijom. Kapitalistička racionalnost tržišta želi izbrisati i zatrti generičke procedure na način da im suprotstavlja i nameće financijski isplativije i politički korektnije pojmove kao što su tehnika, kultura, spolnost i rukovodstvo.

Ono što generičke procedure proizvode u promjenjivim situacijama samo je jedna istina tih situacija koja ne može unaprijed biti razabrana i imenovana. Istina je uvijek istina nečega te je kao takva obvezujuća. Zato subjekt postoji u konceptu poretka u jednoj od ovih generičkih procedura, pa je prema tome svaki sadržaj umjetnički, znanstveni, ljubavni i politički. Badiouovu ontologiju možemo opisati pomoću pet teorema:

- 1) filozofija ne izražava istinu nego *konjunkturu*, to jest mislivi uvjet istine
- 2) matematika je djelatna ontologija
- 3) bitak je mnoštven
- 4) svaka je istina postdogađajna

- 5) istina je upravljana procedura čiji je rezultat dodatno mnoštvo.

Kao pokušaj stanovitog utemeljenja “materijalističkog” platonizma (ukoliko je to zapravo i moguće), Badiouov platonizam mnoštva stvarnost dijeli na:

- a) matematički bitak,
- b) predsubjektivnu “pojavu”,
- c) “događaj” unutar kojeg subjektivnost postoji kao proces istine,
- d) ponovno “događaj” koji u sebe umotava “bitak”, “pojavu” i “događaj” (u ovom slučaju njegovo mišljenje izgleda da sugerira neku vrstu početnog idealizma).

Badiou bitak tumači kao totalno pluralnu, krajnje matematičku mogućnost. Čisti “bitak” može biti shvaćen kao vrsta nultog stupnja pojave. Nadalje, Badiou “pojavu” tumači kao stvarnost kontingentnih fenomenoloških postojanja koja su poluizmišljena. Ta su postojanja puki izrazi nasumičnih matematičkih ontoloških kombinacija, zato se bitak manifestira kao anarhična raznolikost. Pojava se pokazuje kao proizvoljno lokalna logika ujedinjenja, što omogućuje da se bitak i pojava međusobno poništavaju. Takvo poništavanje jest posljedica simetričnog kolapsa unutar kasnomodernističkog diskursa, nalik na poništavanje prisutnosti i diferencirajućeg procesa kod Derride i Deleuzea. Zato je važno pokazati kako Badiou promišlja razliku i jedinstvo nudeći svoja originalna rješenja koja nadilaze nedorečenosti Derride i Deleuzea.

Proizvoljni primat mnogostrukog

Razlika za Badioua prethodi distributivnom procesu jedinstva. To je ujedno i razlog zašto smatra da je jedinstvo istovremeno određeno i potpunije lokalizirano. Određenost jedinstva ujedno je i određenost načina na koji se organiziraju pluralne stvarnosti, što Milbank vidi kao problem. Kako onda iznova protumačiti odnos jedinstva i mnogostrukog kada se u Badiouovoj revidiranoj ontološkoj paradigmi “pojavnost lokalnog jedinstva” prikazuje pomoću ontološke mogućnosti unatoč tome što one bivaju aktualizirane jedino kroz fenomene?

Ludwig Wittgenstein

Iz tog proistječe razlog njihova recipročnog poništavanja, pa je stoga razumljivo Badiouovo uvođenje “treće” kategorije. Ta treća kategorija je “događaj” koji nadilazi bitak i pojavu. Badiou ovdje stvara preduvjete za utemeljenje jedne izrazito pluralne ontologije, pluralnije od one Deleuzove, a djelomično nalik na Levinasovu, premda je Badiou u potpunosti na suprotnoj strani od Levinasa. Ovdje se otvara mogućnost novog shvaćanja filozofije posredovanja koja je, kao što znamo, za Milbanka krucijalna i na kojoj će on inzistirati u svojoj kritici Badioua. Ovo je presudan moment u Badiouovoj filozofiji za koju je Milbank svjestan da je tumači, kako kaže, na jedan specifičan način.

Postmoderna tenzija razotkriva “stvarno koje nije” i “nestvarno koje nezaobilazno dominira” našim životima, a Badiou želi navijestiti sintetizirano treće koje se pojavljuje na jedan “izranjajući” način i koji upravlja cijelom njegovom misaonom procedurom. Zato Badiouova materijalistička ontologija podliježe dekonstrukciji koja proistječe iz sustava mišljenja koji je sam postavio, pogotovo kad je riječ o njegovu “povratku” Platonu.

Kako bi izbjegao materijalističku imanentnost Jednog kojoj zapravo nikad u potpunosti ne izmiče, Badiou prihvaća “stvarni odnos” i “participaciju” da bi promislilo pitanje Jednog i Mnogostrukog kod Platona. Na taj način, premda ne uvijek u potpunosti jasno, predlaže teističko-ontološku primarnost pri vlastitom subjektivnom prosuđivanju. Badiouova procjena istine, čini se, uvodi stvarni odnos i participaciju, a Badiou koketira s potpuno razvijenim platonizmom, što je razvidno u aporetičnosti i dvosmislenosti cijele njegove filozofije.

“On uvjerljivo tvrdi da, bez obzira na svu kulturnu relativnost, slike konja sve od paleolitičkih pećina Chauveta do Picassovih prikaza djeluju u djeljivom čudnom prostoru ‘između’ stvarnih konja i ‘ideje konja’. Drugim riječima, može se samo zaključiti da položaj procesa istine umjetnosti zapravo *jest* položaj sudjelovanja u precizno platonskom smislu.”⁰⁹

Milbank nadalje smatra kako je Badiouov pokušaj povezivanja matematičkog paradoksa i neodređenosti s teškoćom uvjeta ljudskog postojanja izrazito smion i vrijedan divljenja. No, ovdje se više nego igdje drugdje u njegovoj filozofiji pokazuje aporija koja se u jednom trenutku svodi na puku odluku, to jest na malarmeovsko “bacanje kocke.”

Pablo Picasso

Riječ je o Badiouovoj potpuno proizvoljnoj odluci koja se odnosi na primarnost mnogostrukog nad jednim te na odluku koja se tiče primarnosti beskonačnosti nad konačnosti. Badiou tu odluku prihvaća pod “primatom zapadnjačke kulture”, što je argument koji nije potrebno na bilo koji način dalje komentirati. Drugim riječima, odluka primata mnogostrukog nad Jednim kod Badioua je u potpunosti proizvoljna i kulturno uvjetovana, što nije ništa drugo nego najrudimentarniji postmodernizam. Kako bi potkrijepio vlastitu proizvoljnost, Badiou ovdje navodi izokrenuti primjer “trinitarne teologije” u kojoj mnoštvo prethodi Jednom koje izranja kao jedinstvo mnogostrukog.

Ukoliko bi bitak bio originalno Jedno, tada ne bi postojalo ništa te Jedno kao takvo ne bi imalo sadržaja. Milbank dovodi u pitanje Badiouovu retroaktivnu drugost jedinstva ukazujući i potkopavajući njegovu primarnost mnogostrukog proizvoljnom odlukom o imanentnosti beskonačnog. Milbank smatra kako ga takva proizvoljna odluka ostavlja unutar amorfnе neodređenosti i krajnje lebdeće ekspresivne praznine antijednog. Stoga nije ni čudno da takvo stanje nejednog Badiou opisuje na potpuno mitološki način, poganskim runskim simbolom $\emptyset$ koji nije ništa drugo nego, kako to Milbank kaže, smicalica. Milbank kao izlaz iz ove amorfnе praznine predlaže ideju neovisnih relacija u pravovjernoј trinitarnoj teologiji. Badiou, dakako, odbacuje bilo kakvo pribjegavanje ovakvim pravovjernim teološkim rješenjima, premda u njih nenadano upada zbog posljedica vlastite proizvoljne odluke o prihvaćanju beskonačnosti. Badiou se za nju opredjeljuje unatoč tome što smatra da je Cantorovu matematičku neodređenost moguće tumačiti i drugačije, s obzirom na to da je Cantor bio katolik i tomist koji je skončao u umobolnici.

Tamna strana Badiouova mišljenja

Ovdje preliminarno možemo zaključiti sljedeće: Badiouova potraga za adekvatnom materijalističkom ontologijom dovodi ga do neobičnih, ali vrlo bliskih verzija platonizma i kršćanstva. Na djelu je latentna, premda ne dokraja promišljena metafizika, u koju on ulazi nenadano i poprijeko. Badiou, kao prvo, preferira mislioe onostranosti u odnosu na mislioe imanentnosti, apostola

GUNJEVIĆ, BORIS

“Paradoksi lutanja po krivim putevima”: Naimigivanje Alaina Badioua

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2013.

Pavla naspram stoika, Descartesa i Pascala umjesto Spinoze, Kierkegarda umjesto Nietzschea, Pavla naspram Nietzschea. Badiou to čini prije svega zato što u pitanju želi dovesti ne samo onostranost nego i temeljne postavke liberalne demokracije, koju još naziva i materijalističkom demokracijom. Zato njegovo mišljenje zahtijeva određen teološki materijalizam koji ga na neočekivani način usmjerava prema kršćanstvu.

Kao drugo, Badiou protiv Deleuzove vitalističke ontologije favorizira primarnost aktualnog naspram mogućeg, smatrajući da je događaj ono primarno u odnosu na prazninu. Budući da je događaj (ne u hegelovskom nego u kierkegaardovskom idiomu) kategorija koja posreduje između bitka i pojave, za Milbanka je to dostatno da zaključiti kako Badiou posredno koketira s kršćanskom metafizikom ne samo u inzistiranju na primarnosti aktualnog nego i stvarnog odnosa te sudjelujućeg posredovanja.

Zato je kod Badioua moguće govoriti o univerzalnoj istini utemeljenoj u događaju. Premda formalistički i ateistički, Badiou brani kršćansku paradigmu koja konstruira i predstavlja tu istinu. Ona istovremeno proistječe iz otajstvenosti događaja kao dara i milosti, kao i iz ustrajne vjernosti događaju. Na taj način protumačen događaj može biti relacijsko uplitanje svjedoka kroz vrijeme koji svjedoče za istinu, kako to Badiou kaže u svojoj knjizi o apostolu Pavlu. Badiouovo favoriziranje kršćanstva utemeljeno je u nadmoći događaja, a ne u dominaciji praznine (koja je u Badiouovu slučaju razvidna kao negativna sjena s kojom događaj djeluje) i davanju prednosti primarnosti aktualnog i relacijskog.

Zato Badiou kaže kako istina s kršćanstvom postaje nešto univerzalno. Istina je moguća kao imitacija za sve ljude te kao takva može biti prikazana velikom broju ljudi u nebrojenim kulturnim obrascima. No, kao što je rečeno na početku, a Milbank to točno primijetio, ni sam Badiou ne uspijeva izbjeći zatamnjenjima nihilizma. Ukoliko se odbaci "milost" na kojoj Badiou inzistira i posredovanje događaja između bitka i pojave te se umjesto aktualnosti, beskonačnosti i mnogostrukog inzistira na prioritetu posibilitizma, konačnog i jednog, dolazimo do situacije koja uvelike reducira Badiouovu misao. Na taj bismo način nužno reducirali njegovu politiku i etiku, koje ne bi bile ništa drugo nego slavljenje revolucionarnog terora u najkrvoločnijim verzijama.

Milbank je ovdje potpuno u pravu, jer to je ujedno i najtamnija strana Badiouova mišljenja. Najtamnija strana njegova mišljenja po svemu bi sudeći trebala pripremiti put za neku novu vrstu transcendentnog komunizma. No taj se komunizam još uvijek ne može pokazati, jer je zatumljen preostalom agonijom dijalektike i pretpostavljenom ontološkom potrebom za prvotnom tragedijom koja pročišćava. Pickstock će jednako tako ustvrditi kako se sam Badiou na ovom mjestu pokazuje kao izrazito "postmoderan", premda želi prekinuti s postmodernističkim nihilizmom koji uvijek i iznova ima potrebu za utemeljenjem *agona* razlike.

Badiou mora napustiti sve preostale negativne dijalektičke elemente u svom mišljenju ukoliko ne želi da njegova filozofija ne bude čitana protiv njega samog, što Milbank priznaje da i čini. To je ujedno i jedini način da se shvati kako Badiou na izrazito originalan i kreativan način pomaže obnoviti tradiciju univerzalizma otkrivajući konstruktivnu homologiju materijalizma, platonizma i kršćanstva. Unatoč originalnom pokušaju, Badiouova misao nije u mogućnosti nadići Damascijev neoplatonizam na koji se njegov racionalistički klasicizam nadovezuje. Upravo ovaj drugi diskurs priječi Badioua u razmatranju kritičke romanse neoplatonističke i kršćanske posredujuće analogije koja bi ga mogla spasiti od revolucionarnog terora i nihilizma koji je u konačnici razvidan u njihovim tekstovima.

Ljevica i teologija

Badiou, nažalost, ne može prihvatiti analogiju bića i paradoksa, nego jedinstvenost bića i dijalektiku. Premda se odlučuje za aktualno, beskonačno i premda favorizira mislioe onostranog naspram virtualnog, konačnog i mislilaca ovostranosti, njemu nedostaju posredujuća analogija, participacija i paradoks. Upravo ova tri modusa mogu nadograditi i proširiti njegovu ontologiju i spasiti je od nihilističkog kolapsa.

Posredujuća analogija kao vertikalna konstituira onu horizontalnu i na taj način povezuje materijalno i idealno. Navedeni modus ujedno povezuje ljepotu nevidljivog, koja se na mističan način pokazuje u vidljivom. To je ono što nedostaje materijalističkoj ontologiji koju jedino kršćanska teologija može misliti u potpunosti. Zato je kršćanska teologija misli ono što je između razuma

Søren Kierkegaard

i vjere, tijela i duha, analize i bojeva, naravnog i nadnaravnog, filozofije i teologije te posreduje onda kada je posredovanje nemoguće, a ipak nužno.

Takvo paradoksalno posredovanje predstavlja ontološku viziju koja različitim kulturnim, političkim i religijskim skupovima omogućuje konstituiranje univerzalnosti. Jednakost s različitim mogućim je zamisliti kao što je moguće zamisliti jednakost sa slobodom i bratstvom – jedino kroz ontološku viziju koju nam otvaraju vjera, nada i milosrđe, a koju donosi Isus koji je put istina i život, koji je znak, označeno i referent ili semiotika, fenomenologija i ontologija.

Materijalistička ontologija se odrekla posredovanja, paradoksa, participacije, analogije i na taj način odrekla se onostranog kao nečeg što je beskonačno. Time je reducirala vlastiti diskurs i onemogućila nastajanje socijalne prakse koja ne bi prizivala teror na putu u entuzijastičnu budućnost komunizma koju želi legitimirati i navijestiti. Platonizam mnogostrukosti i platonska gesta nisu dovoljne za utemeljenje idioma socijalne prakse koji ne bi pozivao na nasilnu revoluciju. Pozivanje na apostola Pavla tvrdnjom kako je on utemeljio logiku univerzalizma na izmišljenoj priči o uskrsnuću nema nikakvog smisla. Zašto bi netko utemeljio procedure istine na laži? Badiou tu, nažalost, nije ponudio nikakav smisljeni odgovor.

Badiou Pavla čita kao da je on prvi i jedini čitač apostola u povijesti, kao da Pavla nikad nitko nije čitao i

rekao nešto smisljeno o njemu. Pavlove intervencije o Kristu-događaju i logici univerzalizma nije moguće čitati bez da se ijednom pitamo da li Bog postoji i da li se utjelovljenje, uskrsnuće i uzašašće dogodilo. Badiouovo je čitanje determinirano njegovom potragom za legitimacijom vlastitog diskursa s namjerom da konstruira što čvršći potporanj svojoj materijalističkoj ontologiji. Time jasno pokazuje kako svoju ontologiju ne može misliti bez Pavla i Platona, a tim činom već je na pola puta da usvoji kršćansku paradigmu.

Nažalost, kad usvaja i kada se poziva na kršćansku paradigmu, on je prevodi na vlastiti jezik dajući teološkim terminima posve sekularno značenje koje je ispraznjeno od bilo kojeg smislenog teološkog zahtjeva i imperativa. U tom slučaju Badiouovo tumačenje ne obvezuje. Za razliku od teološkog čitanja, koje od nas uvijek zahtijeva konkretno djelo angažiranosti i milosrđa, Badiouovo nas čitanje ne obvezuje ni na što. Čini se kako jedino autentična teologija može spasiti suvremenu ljevicu – ljevicu koja može ponuditi jedino analizu vlastite propasti. Nažalost, riječ je o još samo jednoj zamornoj analizi koja nas podsjeća na ono što već znamo. Uistinu, jedino korjenito pravovjerna teologija može spasiti ljevicu; unatoč svim njenim pogreškama, krivim prosudbama, lutanjima po krivim putovima, Badiou je ipak na dobrom tragu koji od Platona vodi do Pavla, od filozofije do teologije, od ontologije do liturgije i od liturgije do ontologije.